

ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ПРОЦЕСУ ЗАСТОСУВАННЯ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ ПРАВознавства

DETERMINATION OF CONCEPTUAL PROPERTIES OF APPLICATION OF CONTEXTIVE EDUCATION IN PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE BACHELORS OF LIABILITY

УДК 13.00.04

Пасенко І.М.,
аспірант кафедри управління
навчальним закладом
та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Університет
менеджменту освіти»
Національної академії
педагогічних наук України

У статті визначені концептуальні засади процесу застосування контекстного навчання у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із правознавства. Визначені завдання процесу підготовки бакалаврів права до професійної діяльності. Підкреслено основні положення теоретичних основ формування професійної компетенції майбутніх бакалаврів із правознавства. Запропоновані критерії сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.
Ключові слова: бакалаври правознавства, компетенції, контекстне навчання, професійна підготовка.

В статье определены концептуальные основы процесса применения контекстного обучения в профессиональной подготовке будущих бакалавров по правоведению. Определены задачи процесса подготовки бакалавров права в профессиональной деятельности. Подчеркнуто основные поло-

жения теоретических основ формирования профессиональной компетенции будущих бакалавров по правоведению. Предложены критерии сформированности профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов.

Ключевые слова: бакалавры правоведения, компетенции, контекстное обучение, профессиональная подготовка.

The article outlines the conceptual framework of the process of applying contextual education in the training of future bachelors in law. The tasks of the process of preparing bachelors of law for professional activity are determined. The main provisions of the theoretical foundations for the formation of professional competence of future bachelors in jurisprudence are emphasized. The proposed criteria for the formation of professional value orientations of future lawyers.

Key words: bachelors of jurisprudence, competences, contextual studies, professional training.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Останнім часом помітне підсилення ролі права у суспільному житті призвело до суттєвих змін у самій системі підготовки фахівців юридичної галузі в Україні. Це сприяло зростанню кількості та якості вищих юридичних навчальних закладів. Позитивні зміни в економічному розвитку, в державному будівництві потребують нових і кваліфікованих кадрів юридичного та правового фаху. Академічна юридична наука має задовольнити попит на своїх вихованців для різноманітних сфер суспільного життя, як-то економіка, політика, культура і т. д. Реформування державного й економічного устрою потребує відповідної реакції з боку юридичної науки й освіти, призводить до підвищення престижу юридичних професій, зростання соціального статусу юридичного працівника та рівня матеріальної винагороди його праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням застосування контекстного навчання у професійній підготовці присвячували свої праці такі провідні науковці, як Н.О. Євдокимова, О.М. Котикова, Т.А. Масленникова, О. Михайленко, О.А. Мурзіна, В.А. Пермінова, В.І. Пліско, В.С. Рижиков, С.С. Сливка та ін. Проте сьогодні неабиякої актуальності набуває визначення концептуальних засад процесу застосування контекстного навчання у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із правознавства, чому буде присвячена ця наукова стаття.

Мета статті – визначити концептуальні засади процесу застосування контекстного навчання у

професійній підготовці майбутніх бакалаврів із правознавства.

Виклад основного матеріалу. Нині істотно змінюється завдання вищої школи щодо професійної підготовки юристів. Це пов'язано з перебудовою традиційної системи навчання, впровадженням стрункої системи змісту і технологій навчання, що спираються на досягнення психології, педагогіки та дидактики. Для цього потрібен викладацький корпус із новим аналітичним і водночас конструктивним характером мислення, оскільки розв'язання проблеми вищої професійної освіти неможливе без підвищення інтелектуальної культури, без обов'язкового подолання застарілих звичок, стереотипів, консерватизму в педагогічній науці та практиці [7].

Сучасна педагогічна література виокремлює декілька напрямів побудови навчального процесу. По-перше, інформаційний напрям. Майбутній фахівець повинен володіти достатнім багажем теоретичних спеціальних і загальноосвітніх знань. По-друге, практичний напрям, в основі якого лежить діяльність. Така постановка навчального процесу вимагає від студента змін у його свідомості та потребує подвійного переходу, а саме від інформації (знака) до думки, а від неї – до вчинку та дії. Цей перехід контролюється думкою, що дозволяє зробити висновок про набуття інформацією статусу осмисленого знання. Підсумовуючи, доходимо висновку, що корисність і якість теоретичних знань, тобто інформації, оцінюється при-

стосуванням її до діяльності та повинна розглядатися саме в контексті вчинків і дій.

Процес підготовки бакалаврів права до професійної діяльності має здійснюватися з виконанням таких завдань [6]:

1) забезпечення позитивної мотивації студентів до навчальної чи навчально-творчої діяльності;
2) введення й активне використання нових форм і методів, які стимулюють розвиток творчих здібностей особистості;

3) творча атмосфера, здоровий морально-психологічний клімат у колективі;

4) залучення студентів до активної комунікативно-ігрової діяльності;

5) розвиток самостійності і відповідальності студента у розв'язанні пізнавальних, суспільно-політичних, трудових і моральних проблем;

6) формування інтересу до майбутньої професійної діяльності та стимулювання творчості студента;

7) професійна орієнтація навчання всіх вишівських дисциплін;

8) використання комплексного підходу у розвитку творчого потенціалу з метою забезпечення єдності методологічних і організаційно-методичних основ педагогічного процесу;

9) надання студентам можливості отримати повноцінний досвід виробничої практики.

Формування високого професійного рівня та компетентності є однією зі сторін формування всебічно розвинутої особистості. Зважаючи на це, одним із найважливіших критеріїв щодо розуміння компетентності виступає її оцінно-світоглядна спрямованість, яка характеризує особистість як суб'єкт спеціалізованої діяльності в системі суспільної праці. Узагальнюючи проведений аналіз наукової літератури, слід виділити такі структурні складники професійної компетентності юридичного фахівця: інформаційно-технологічний, предметно-діяльнісний, мотиваційний і саморегуляційний.

Як вважає Т.А. Масленникова, теоретичні основи формування професійної компетенції майбутніх бакалаврів із правознавства повинні мати такі основні положення [3]:

– прагнення до розробки моделі, що буде ефективною як зараз, так і в майбутньому;

– оптимальна модель повинна містити 5–8 компетенцій, які охоплюють поведінкові індикатори, індивідуальні для конкретної організації, конкретної позиції;

– конкретні висновки щодо розроблених компетенцій повинні підтверджуватися відповідними статистичними методами перевірки ефективності;

– у процесі розробки моделі економіко-правової компетенції необхідно прагнути до розуміння специфіки кожної роботи і без винятку розпочинати побудову моделі зі всебічного аналізу функ-

ціональних обов'язків відповідно до професіографічного профілю юриста.

Інституціолізований процес трудової соціалізації майбутнього фахівця у вищій школі включає у себе [1]:

– отримання уявлень про соціальні завдання професійної групи, належати до якої прагне студент, що отримав фахову освіту;

– інтеріоризацію морально-етичних норм професійної діяльності;

– засвоєння алгоритму виконання професійних функцій;

– набуття первинного колективного й індивідуального досвіду виконання професійно орієнтованих вправ у межах постановки проблемних навчальних завдань теоретичного та практичного характеру;

– оволодіння професійними знаннями та навичками, необхідними для подальшої адаптації у виробничому середовищі за межами ВНЗ.

Як зауважує В.С. Рижиков, відповідно до держстандартів освіти, навчальних планів, програм підготовки правознавців з урахуванням розвитку ринкової економіки й очікуваної реформи вітчизняного законодавства бакалавр із права має володіти такими ключовими компетенціями професіонала [8]:

– знати Конституцію України, етичні і правові норми, що регулюють ставлення людини до людини і суспільства, довкілля, уміти враховувати їх під час розроблення екологічних і соціальних проектів;

– мати цілісне уявлення про процеси і явища, що відбуваються у живій і неживій природі, розуміти можливості сучасних наукових методів пізнання природи і володіти ними на рівні, необхідному для вирішення завдань, які виникають під час виконання професійних функцій;

– бути спроможному вести професійну діяльність в іншомовному середовищі;

– мати наукове знання про здоровий спосіб життя, володіти уміннями і навичками фізичного самовдосконалення;

– володіти культурою мислення і мистецтвом логічного аналізу, знати його загальні закони й уміти в письмовому й усному мовленні правильно (логічно) їх вибудовувати;

– уміти на науковій основі організувати свою працю, володіти комп'ютерними методами збирання, зберігання й оброблення інформації, які вживаються у сфері його професійної діяльності;

– бути спроможним в умовах розвитку науки і соціальної політики, що змінюється, до переоцінки накопиченого досвіду, аналізу своїх можливостей; уміти набувати нові знання, використовуючи сучасні інформаційні освітні технології;

– розуміти сутність і соціальну значущість майбутньої професії, основні проблеми дисциплін,

які визначають конкретну галузь його діяльності, бачити їхній взаємозв'язок у цілісній системі знань;

– бути спроможним у професійній сфері на основі системного підходу будувати і використовувати моделі для опису і прогнозування різних явищ, здійснювати їх якісний і кількісний аналіз;

– бути спроможним поставити мету і сформулювати завдання, пов'язані з реалізацією професійних функцій, уміти використовувати для їх вирішення методи вивчених наук;

– бути готовим до кооперації з колегами і роботи в колективі, знати й уміти використовувати методи управління, вміти організувати роботу виконавців, знаходити й ухвалювати управлінські рішення в умовах суперечливих вимог, знати психологію людей і окремих офіційних груп, основи педагогічної діяльності, форми і методи правового виховання населення;

– бути методично і психологічно готовим до зміни характеру своєї професійної діяльності і роботи над міждисциплінарними проектами.

Критерії сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів включають такі [5]:

– когнітивний (усвідомлення сутності професійних ціннісних орієнтацій, розуміння майбутнім юристом їх значення у здійсненні юридичної діяльності);

– особистісний (направленість на юридичну діяльність, задоволення вибором професії, наявність емоційно-позитивного ставлення до професії юриста);

– діяльнісний (готовність до юридичної професійної діяльності, активність самоорганізації в процесі підготовки до професійної діяльності).

На думку С.С. Сливки, існують різновиди професійних здібностей, які забезпечують успішну практику [10]:

– дидактичні здібності (готовність юриста виховувати громадян, творчо розвивати юридичне мислення, привчати їх до самостійного опанування елементарних правових знань);

– комунікативні здібності (уміння легко вступати в контакт із населенням, встановлювати з ним правильні ділові відносини);

– конструктивні здібності (здатність передбачати результати своєї роботи, а також помилки та можливі негаразди, проектувати якість юридичних знань громадян);

– гностичні здібності (уміння пізнавати зміст правового явища, закономірності поведінки громадян, а також власне самопізнання);

– перцептивні здібності (здатність розуміти психічний стан громадянина, уміти фіксувати деталі його поведінки, а з виразу обличчя судити про винність у кожному конкретному випадку);

– інтелектуальні здібності (розуміння власного призначення, правових явищ, принципів, законів природи, теорій, проблем тощо);

– організаторські здібності, яких вимагає певна ситуація.

Комплексний і цілеспрямований характер професіограми майбутнього бакалавра з правознавства передбачає ретельну роботу студента, в контексті якої він вивчає соціальне значення своєї професії, її виробничі та соціально-психологічні характеристики, аналізує фізіологічні вимоги професії до фахівця й оцінює власні психологічні спрямування.

Організуючи процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів із правознавства, слід аналізувати комплекс притаманних їм індивідуальних, особистісних і психологічних складників, відповідно до зазначених у професіограмі їх майбутньої діяльності.

Для набуття професійно значущих знань, умінь і навичок, необхідних для бакалаврів права, слід формувати елементи професійного мислення студентів. Для забезпечення наступності у формуванні наукових понять передусім необхідно реалізувати міжпредметні зв'язки в процесі формування наскрізних понять, що дозволяє краще засвоїти теоретичні положення певної галузі знань і закріпити отримані раніше поняття, залучивши їх у нову систему [4].

Компетентність майбутніх фахівців також передбачає опанування професійних ролей майбутньої професії. Під професійною роллю бакалавра з правознавства слід розуміти модель, що визначає його професійну поведінку, тобто нормативно очікувані й особисто інтерпретовані засоби взаємодії з іншими суб'єктами правового процесу відповідно до набору соціальних статусів і позицій, що складають основу правознавчої професії.

Як зазначає О.М. Котикова, на рівні базової концепції має бути сформована міжособистісно-рольова компетентність як поведінковий компонент базової психолого-педагогічної компетентності, а на базі варіативної складової частини такої підготовки – полірольова професійна компетентність. У процесі формування полірольової професійної компетентності вибір студентом майбутньої професії зумовлюється зіставленням бажаності юридичної професії й усвідомленням рівня набутої професійно-рольової психолого-педагогічної компетентності [2]. На думку О.М. Котикової, мотивація роботи студента за певною юридичною професією залежить від того, якого статусу ця професія набуває залежно від рівня спеціальної професійної компетентності студента [2]:

– преференційовані професії – бажані професії незалежно від наявних у студента індивідуально-психологічних особливостей, умінь, здатності до саморозвитку тощо (професія є бажаною незалежно від сформованості професійних ролей, які входять до її складу);

– рекомендовані професії – найпродуктивніші професії з огляду його індивідуально-психологічних

особливостей, мотивації до опанування і наявного рівня розвитку ролі (відповідних умінь) (професія є бажаною і рекомендованою завдяки сформованості професійних ролей, які входять до її складу);

– додаткові, можливі професії – такі, що становлять зміст професійної ролі, тобто конкретної юридичної професії, проте цей комплекс професійно важливих ролей не є повним або професійно необхідні ролі – власне юридичний зміст професії – для студента не є привабливим, і тому така професійно важлива роль не зазначається студентом на певному етапі як преференційована (професія є рекомендованою завдяки сформованості професійних ролей, які входять до її складу, але студент не обирає цю професію як бажану);

– професії, які вимагають кардинальних особистісних змін від студента – можуть належати до преференційованих, проте на певному етапі не виступають ані додатковими, ані тим більше рекомендованими (професія є бажаною, тобто преференційованою, але професійні ролі, які входять до складу професії, не опановані студентом).

Таким чином, комбінуючи певні професійні ролі й опановуючи відповідні умінні та навички, бакалавр із правознавства формує комплекс необхідних характеристик, які у майбутньому надають йому переваги у виборі бажаної професії. Опанування професійних ролей передбачає реалізацію тривалого процесу розвитку рольових якостей і соціалізації впродовж усього періоду професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів, протягом якого студенти формують і коригують свої навички в умовах групи під час аудиторних занять.

Отже, рівень розвитку суспільних економічних і правових відносин характеризує економічну культуру. Економічні знання та практичні навички надають юристу змогу повноцінно прогнозувати й оцінювати власні правові дії, дозволяють, спираючись на знання законів ринку й економічних ринкових відносин, знаходити зв'язки між правовими й економічними явищами. Економічна культура є рівнем економіко-правового регулювання, який базується на економічній обґрунтованості професійних дій, спрямованих на розвиток економічних відносин.

Водночас правова культура становить цілу систему правових цінностей відповідно до рівня правового процесу, якого досягло суспільство. Правова культура віддзеркалює у правовій формі різні соціальні цінності, найголовнішою з яких є свобода особистості. Отже, правова культура – це система, яка поєднує в собі правові знання та вміння, досвід, почуття, емоції та ін., що проявляються в правомірній діяльності і поведінці та відокремлюють в собі позитивну складову частину правосвідомості. Таким чином, правова культура – це, насамперед, свідоме та всебічне виконання вимог права, його досконале знання та розуміння.

Сутність професійної культури юриста реалізується через низку функцій, основними з яких є такі [9]:

- формування здатності педагогічної спостережливості та передбачливості;
- набуття вміння аргументації юридичних доказів, тактики й етики допиту;
- підвищення культури юридичного діалогу;
- піднесення якості юридичних консультацій;
- досягнення ефективного двостороннього процесу у вихованні;
- застереження від педагогічного свавілля;
- виховання юридичної активності населення, юридичної просвіти.

У контексті досліджуваної теми зазначимо, що основна мета контекстного навчання полягає у формуванні меж навчального процесу студентів, його цілісних, внутрішньо-мотивованих професійних умінь як майбутнього бакалавра з правознавства.

Створення предметного і соціального контекстів професійної діяльності виступає характерною ознакою концепції контекстного навчання. Цей факт додає до навчального процесу цілий ряд нових аспектів, а саме:

- системність знань;
- розгалужену міжпредметність знань;
- просторово-часовий контекст «минуле – сучасне – майбутнє»;
- діяльність спеціалістів за плановим сценарієм згідно з технологіями виробництва;
- перехід або можливість переходу від статичної форми подачі змісту навчання до динамічної;
- особисті та посадові інтереси спеціалістів;
- посадові обов'язки і функції майбутніх спеціалістів.

Висновки. Вивчаючи концептуальні засади процесу застосування контекстного навчання у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із правознавства, вдалося виявити той факт, що від практичного впровадження викладених теоретичних положень очікується забезпечення змістової трансформації наявних форм організації навчального процесу майбутніх бакалаврів із правознавства на принципово новий рівень – контекстне навчання, основною характеристикою якого є інтеграція процесів навчальної, пізнавальної, комунікативної діяльності та створення умов для професійного зростання майбутніх фахівців-правознавців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Євдокимова Н.О., Лановенко І.І. Психологічний супровід інституціоналізованої підготовки правознавців до майбутньої професійної діяльності. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія «Психологічні науки». 2012. Т. 2. Вип. 9. С. 95–99.
2. Котикова О.М. Практико-зорієнтована психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів: монографія. К.: КНЕУ, 2010. 343 с.

3. Масленникова Т.А. Економіка-правова компетентність у професійній підготовці майбутніх юристів. Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія «Педагогічні та історичні науки». 2013. Вип. 112. С. 113–119.

4. Михайленко О. Порівняльний аналіз професійної підготовки фахівців-юристів України, Німеччини та США. Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 1. С. 184–188.

5. Мурзіна О.А. Результати експериментального дослідження формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів у процесі фахової підготовки. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». 2017. Вип. 259. С. 203–209.

6. Пермінова В.А. Аналіз сучасного стану підготовки бакалаврів права у контексті залучення до

творчої діяльності. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. 2013. Вип. 110. С. 264–267.

7. Пліско В.І. Теоретичні і методичні засади формування готовності працівників правоохоронних органів до діяльності в умовах екстремальних ситуацій: автореф. дис. ... док. пед. наук: 13.00.04; Академія педагогічних наук України, Ін-т педагогіки і психології професійної освіти. К., 2004. 44 с.

8. Рижиков В.С. Зміст та складові професійної підготовки майбутніх юристів. Наукові праці МАУП. Педагогічні науки. 2015. Вип. 44. С. 15–19.

9. Рижиков В.С. Теорія і практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів: монографія. Херсон: Айлант. 280 с.

10. Сливка С.С. Юридична деонтологія: підручник. К.: Атіка, 2003. 320 с.